

**P R Z E G Ł A D Z A C H O D N I O P O M O R S K I
R O C Z N I K X X X V (L X I V) R O K 2 0 2 0 Z E S Z Y T 2**

A R T Y K U Ł Y

JOANNA NIEZNAŃOWSKA

<https://orcid.org/0000-0002-4631-4510>

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

joanna.nieznanska@pum.edu.pl

**MIEJSCE SZCZECIŃSKIEGO PEDAGOGIUM KSIĄŻĘCEGO /
KRÓLEWSKIEGO GIMNAZJUM KAROLIŃSKIEGO
W SZWEDZKIM SYSTEMIE KSZTAŁCENIA MEDYCZNEGO
W LATACH 1646–1713**

Słowa kluczowe: kształcenie medyczne, cyrkulacja wiedzy medycznej, XVII wiek, Gimnazjum Mariackie w Szczecinie, Korona Szwedzka, Uppsala, Greifswald, Dorpat/Tartu, Åbo/Turku, Lund

Keywords: medical education, circulation of the medical knowledge, 17th century, Marian Gymnasium in Szczecin, Swedish Crown, Uppsala, Dorpat/Tartu, Åbo/Turku, Greifswald, Lund

Wprowadzenie

W tomie inauguracyjnym serii monografii poświęconych szczecińskiemu Pedagogium / Gimnazjum Mariackiemu przedstawiono w zarysie historię nauczania medycyny prowadzonego w tej instytucji w latach 1646–1821, omówiono ponadto przyczyny niewielkiej obecności tego tematu w dotychczasowej historiografii szkoły i miasta, zaprezentowano także sylwetki pięciu z czternastu lekarzy – profesorów Gimnazjum, którzy byli najbardziej zaangażowani w starania (jak wiadomo, nieskuteczne) o przekształcenie gimnazjalnej katedry medycyny

w uniwersytecki wydział lekarski¹. Zadaniem wspomnianego rozdziału było z jednej strony wykazanie, że zagadnienie to warto jest eksploracji, z drugiej zaś zwrócenie uwagi na kilka postaci zasłużonych dla dawnego Szczecina, a nieobecnych w narracji o dziejach miasta². W tym tekście, na tle uniwersyteckich wydziałów lekarskich działających na terenie państwa szwedzkiego, omówiona zostanie działalność szczecińskiej katedry medycyny i zasiadających w niej profesorów, w okresie, gdy jego częścią był również Szczecin.

Uniwersytety tworzące siedemnastowieczną sieć akademicką Korony Szwedzkiej (lub też uczelnie kontynuujące ich tradycje) znajdują się obecnie w czterech państwach: Szwecji (uniwersytety w Uppsali i Lund, założone odpowiednio w 1477 i 1667 roku), Estonii (Academia Gustaviana w Dorpacie założona w 1632 roku – obecnie uniwersytet w Tartu), Finlandii (Åbo, czyli dzisiejsze Turku; bezpośrednim kontynuatorem tradycji otwartej tam w 1640 roku Królewskiej Akademii jest uniwersytet w Helsinkach³) oraz Niemczech (uniwersytet w Greifswaldzie, założony w 1456 roku, stanowił część szwedzkiego systemu szkolnictwa wyższego w latach 1647–1815). Uczelnie znajdujące się dziś w Finlandii i Estonii mają w swojej historii, obok siedemnastowiecznego szwedzkiego, również rozdziały rosyjski (w przypadku Åbo/Turku) lub też kolejno niemiecko-rosyjski, rosyjski i radziecki (Dorpat/Jurjew/Tartu⁴). Skomplikowane dzieje regionu bałtyckiego mają odbicie w rozproszeniu i stratach materiałów źródłowych związanych z siedemnastowiecznym szkolnictwem szwedzkim, mnogości języków, w których pisano – i pisze się – opracowania na ten temat oraz

---

¹ Joanna Nieznanowska, „Syzyfowe prace. 175 lat starań profesorów medycyny Pedagogium Książęcego / Gimnazjum Karolińskiego / Królewskiego Gimnazjum Akademickiego o powstanie w Szczecinie uniwersyteckiego wydziału lekarskiego”, w: *Od Pedagogium Książęcego do Gimnazjum Mariackiego. Z dziejów szkolnictwa półwyższego w Szczecinie do początków XIX w. Studia i materiały*, red. Agnieszka Borysowska (Szczecin: Książnica Pomorska, 2018), 73–90.

² W czasie między powstaniem niniejszego tekstu a jego publikacją ukazała się drukiem cenna pozycja poświęcona pokrewnej tematyce, zob. Agnieszka Borysowska, *Kultura książki w dawnym Szczecinie (XVII–XVIII w.). Studia z pogranicza bibliologii i literaturoznawstwa* (Szczecin: Książnica Pomorska, 2018).

³ Akademia została przeniesiona do Helsinek w 1827 r., a więc za czasów rosyjskiego panowania, po pożarze który niemal doszczętnie zniszczył Åbo/Turku. Dzisiaj w Turku działają dwa uniwersytety: Turun Yliopisto, założony w 1920 r. jako pierwsza w pełni fińska narodowa uczelnia wyższa oraz szwedzkojęzyczna Åbo Akademi, działająca od 1918 r.

⁴ W latach 1802–1895 uniwersytet w Dorpacie, zarządzany i finansowany przez Rosję, był *de facto* częścią niemieckiej sieci akademickiej, z niemieckim językiem wykładowym i takąż – w przeważającej większości – kadrą. *Facts about the History of the University of Tartu*, University of Tartu, dostęp 30.04.2020, <http://ut.ee/en/university/general/history>.

w poziomach trudności, jakie w XIX i XX wieku musieli pokonywać badacze dziejów poszczególnych uczelni (szczególnie akademii w Åbo i Dorpacie) wobec niesprzyjających ich zainteresowaniom okoliczności politycznych. Istotny jest też fakt, że do niedawna wczesnonowożytna działalność ośrodków akademickich regionu bałtyckiego była postrzegana jako zjawisko o znaczeniu lokalnym, a więc nieszczerze interesująca w porównaniu z aktywnością epicentrow fermentu naukowego ówczesnej Europy, jak np. Lejda⁵. Opracowania dotyczące tego zagadnienia, w przypadku każdej uczelni z osobna, ukazywały się więc w językach szwedzkim⁶, estońskim⁷, fińskim⁸ i niemieckim⁹, z których tylko ten ostatni dawał realną szansę na szerszą recepcję¹⁰. Dopiero od kilkunastu lat pojawiają

⁵ O ewolucji poglądów na ten temat pisze np. Pärtel Piirimäe, „Early Modern Academic Writings and Intellectual History: Methods and Perspectives of Research”, *Ajalooline Ajakiri* 3–4 (2010): 247–262.

⁶ Np. Claes Annerstedt, *Uppsala universitets historia*, t. 1–3 (Uppsala: Uppsala Universitet, 1877–191); informacje dotyczące lat 1646–1713 znajdują się w tomach 1–2; Sten Lindroth, *Uppsala Universitet 1477–1977* (Uppsala: Uppsala Universitet, 1976); Jerker Rosén, *Lunds universitets historia 1. 1668–1709* (Lund: Lund Universitet, 1968).

⁷ Np. Helmut Piirimäe, red., *Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982*, t. 1 (Tallinn: Eesti raamat, 1982). Do momentu ukazania się tej publikacji (wydanej równoległe po angielsku) opracowania na temat wczesnej historii uniwersytetu w Dorpacie/Tartu ukazywały się w językach rosyjskim, szwedzkim i niemieckim. Zob. np. Evgenij V. Petukhov, *Imperatorskij Jur'evskij, byvszij Derptszkijskij Universitet za sto let ego sushchestvovaniija (1802–1902)*, t. 1 (Jur'ev, 1902); t. 2 (St. Peterburg, 1906); Johan Bergman, *Universitetet i Dorpat under svenska tiden Gustav II Adolfs sista kulturskapelse: ett bidrag till belysning av stormaktstidens kultursträvanden* (Uppsala, Stockholm: Almquist & Wikseli, 1932); Georg v. Rauch, *Die Universität Dorpat und das Eindringen der frühen Aufklärung in Livland* (Essen: Essener Verlagsanstalt, 1943).

⁸ Np. Matti Klinge, *Helsingin yliopisto 1640–1990. 1. osa: Kuninkaallinen Turun Akatemia 1640–1828* (Helsingissä: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1987). Przed 1918 roku publikacje na temat Królewskiej Akademii w Åbo (Turku) ukazywały się w języku szwedzkim. Najważniejszą była seria monografii wydanych w Helsinkach w latach 1890–1908, z których każda poświęcona była odrębnemu działowi nauki (*Åbo universitets lärdomshistoria*); szósty tom dotyczył historii naturalnej / przyrodoznawstwa: Otto Eduard August Hjelt, *Åbo universitets lärdomshistoria: 6, Naturalhistoriens studium vid Åbo universitet* (Helsingfors: Tidnings- & Tryckeri-aktiebolagets Tryckeri, 1896).

⁹ Np. Johann Gottfried Ludwig Kosegarten, *Geschichte der Universität Greifswald mit urkundlichen Beilagen, Erster Theil* (Greifswald: Koch 1857), 251–283; Marco Pohlmann-Linke, Sabine-Maria Weitzel, red., *Quellen zur Verfassungsgeschichte der Universität Greifswald*, t. 2: *Die schwedische Großmacht bis zum Ende des Großen nordischen Krieges* (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2012; część większej serii wydawniczej pod red. Dirka Alvermana i Karla-Heinza Spieß).

¹⁰ Przed 1990 rokiem ukazały się tylko dwa opracowania tematu w języku angielskim, zob. Wolfram Kock, „Medical Education in Scandinavia since 1600”, w: *The History of Medical Education*, red. Charles Donald O'Malley (Los Angeles: University of California Press, 1970), 263–302; Karl Inno, *Tartu University in Estonia during the Swedish Rule (1632–1710)* (Stockholm: Vaba Eesti, 1972 – publikacja ukazała się jako drugi tom serii *Estonian Science in Exile*).

się anglojęzyczne prace ukazujące udział siedemnastowiecznych uniwersytetów szwedzkich w europejskiej cyrkulacji wiedzy, zwłaszcza z zakresu filozofii naturalnej / przyrodoznawstwa¹¹. Wszystkie te rozprawy, starsze i nowsze, nie dotyczą zwykle działalności wydziałów lekarskich i zatrudnionych w nich profesorów. Tym większe znaczenie mają więc nieliczne publikacje na ten temat – dziewiętnastowieczna monografia o nauczaniu medycyny w Åbo¹², dwujęzyczna edycja spisanej na przełomie XVII i XVIII wieku historii wydziału lekarskiego w Greifswaldzie¹³, wydane niedawno opracowanie dziejów nauczania medycyny i farmacji na uniwersytecie w Uppsali¹⁴ oraz publikacje Kaariny Rein na temat działalności profesorów medycyny w Dorpacie w pierwszej połowie XVII wieku¹⁵. Istnienie wymienionych wyżej opracowań nie zmienia jednak faktu, że ukazują one działalność każdego z uniwersytetów czynnych na terytorium siedemnastowiecznej Szwecji z osobna. Trzeba też wspomnieć, że materiały źródłowe do badań nad dziejami tych uczelni, aczkolwiek w pewnym stopniu opracowane i wydane drukiem¹⁶, rzadko znajdują się w zbiorach polskich bibliotek, a tylko

¹¹ Najważniejsze w tym nurcie: Maija Kallinen, *Change and Stability. Natural Philosophy at the University of Turku, 1640–1713* (Helsinki: Societas Historica Finlandiae, 1995); tenże, „Lectures and Practices. The Variety of Mathematical and Mechanical Teaching at the University of Uppsala in the 17th Century”, w: *Universities and Science in the Early Modern Period*, red. Mordechai Feingold, Victor Navarro-Brotons (Dordrecht: Springer 2006), 111–125. Ukazują się również prace dotyczące udziału we wczesnonowożytnej cyrkulacji wiedzy przyrodznawczej badaczy z interesującego nas regionu, którzy nie wykładali na uniwersytetach Korony Szwedzkiej. Przykładowo: Tomas Mansikka, „Paracelsianism in Finland”, w: *Western Esotericism in Scandinavia*, red. Henrik Bogdan, Olav Hammer (Leiden, Boston: Brill, 2016), 410–416; Susanna Åkermann, „Paracelsianism in Sweden”, tamże, 425–430.

¹² Lars Wilhelm Fagerlund, Robert Tigerstedt, *Åbo universitets lärdomshistoria: I, Medicinens studium vid Åbo universitet* (Helsingfors: Tidnings- & Tryckeri-aktiebolagets Tryckeri, 1890).

¹³ Hans Georg Thümmel, tłum. i red., *Geschichte der medizinischen Fakultät Greifswald von 1456 bis 1713 von Christoph Helwig d. J. und das Dekanatsbuch der medizinischen Fakultät von 1714 bis 1823* (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2002), 134–219.

¹⁴ Kerstin Hulter Åsberg, Krister Östlund, *Medicin och Farmaci 400 år vid Uppsala universitet: föreläsningar vid Medicinska och Farmaceutiska fakulteternas högtidlighållande av tillsättningen av Johannes Chesnecopherus på den första professuren 1613* (Uppsala: Uppsala Universitet, 2014).

¹⁵ Kaarina Rein, *Arstiteadus rootsiaegses Tartu gümnaasiums ja ülikoolis aastatel 1630–1656. Meditzialased disputatsioonid ja oratsioonid ning nende autorid* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011); taż, „Professors of Medicine and Medical Works at Gymnasium Dorpatense and Academia Gustaviana”, *Ajalooline Ajakiri* 3–4 (2010), 297–321; taż, „Tartu as the Eastern Outpost of European Medicine in the First Half of the 17th Century”, *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum* 1 (2014) 37–52.

¹⁶ Herman Granier, Herman v. Petersdorff, red., *Aeltere Universitäts-Matrikeln. II. Universität Greifswald. Zweiter Band (1646–1700)* (Leipzig: S. Hirzel, 1894); Pohlmann-Linke, Weitzel,

część jest dostępna w formie cyfrowej¹⁷. Z powyższych względów przedstawioną w tym artykule analizę miejsca Szczecina w szwedzkim systemie kształcenia medycznego należy traktować jako opracowanie wstępne. Porównanie działalności szczecińskiej gimnazjalnej katedry medycyny z pracą uniwersyteckich wydziałów lekarskich zostanie przeprowadzone w następujących obszarach: ciągłości pracy poszczególnych uczelni oraz liczby i obsady katedr medycyny, dostępności i jakości infrastruktury związanej z kształceniem medycznym, liczby oraz tematyki dysput i dysertacji medycznych prezentowanych z udziałem studentów, a także aktywności naukowej profesorów medycyny reprezentujących poszczególne ośrodki. Z powodu uporczywych trudności z dostępem do odpowiednich materiałów źródłowych, niniejsza analiza nie obejmuje natomiast porównania programów zajęć dydaktycznych prowadzonych w poszczególnych ośrodkach. Mam nadzieję, że wzrost dostępności źródeł i opracowań umożliwi w przyszłości eksplorację tego ważnego zagadnienia.

Ciągłość pracy uczelni

Wszystkie wskazane wyżej placówki odczuwały problemy związane z zaangażowaniem Korony Szwedzkiej w kolejne wojny o kontrolę nad regionem bałtyckim i ich bezpośrednimi oraz pośrednimi konsekwencjami, takimi jak np. straty w materialnej substancji miast goszczących szkoły i samych szkół, nawracające epidemie, czy uporczywe trudności ekonomiczne doświadczane zarówno na poziomie poszczególnych regionów, jak i uczelni oraz osób z nimi związanych

---

Quellen; Claes Annerstedt, red., *Uppsala universitets historia: Bihang. 2, Handlingar 1655–1694* (Uppsala, 1910); ibidem, *Uppsala universitets historia: Bihang. 3, Handlingar 1695–1749* (Uppsala, 1912); Juhan Vasar, red., *Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. I, Academia Gustaviana: a) ürikuid ja dokumente* (Tartu: Üliõpilaskonna Kirjastus, 1932); Arvo Tering, red., *Tartu Ülikooli (Academia Gustaviana) senati protokollid 1632–1644*, t. 1–2 (Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, 1978, 1994); Arvo Tering, red., *Album Academicum der Universität Dorpat (Tartu) 1632–1710* (Tallinn: Valgus, 1984); Fredrik Schrevelius, red., *Lunds akademis constitutioner, med öfversättning, anmärkning och samling af sådana till efterlefnad gällande författningar och stadgar* (Lund: C. F. Berling, 1832). Nie udało mi się dotrzeć do informacji o opublikowanych edycjach materiałów źródłowych do studiów nad historią Królewskiej Akademii w Åbo.

¹⁷ *Digitales Archiv*, Universität Greifswald, dostęp 30.04.2020, <https://www.uni-greifswald.de/universitaet/einrichtungen/archiv/bestaende/digitales-archiv/>; *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852*, dostęp 30.04.2020, <https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/>. W wersji cyfrowej dostępne są też pojedyncze dokumenty z pozostałych uczelni, np. najstarszy zachowany katalog wykładów z Lund z 1671 roku: *Elenchus lectionum, quas [...] professores in Regia Gothorum Academia Carolina studiosae juventuti publice & privatim proponere decreverunt*, dostęp 30.04.2020, <http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A104744&dswid=-643>.

(kadry i studentów). Z racji położenia geograficznego oraz priorytetowego statusu, najmniej dotknięty tymi zawirowaniami był uniwersytet w Uppsali, który pracował w omawianym okresie bez przerw i zakłóceń. Działalność uniwersytetu w Greifswaldzie utrudniały m.in. problemy z dostępem do posiadłości stanowiących ekonomiczną podstawę jego bytu. W okresach gdy Pomorze było teatrem kolejnych wojen z udziałem Szwecji, zwłaszcza w czasie, gdy sam Greifswald był oblegany i niszczone, uczelnia praktycznie przestawała funkcjonować, chociaż formalnie jej działalność nie była zawieszana¹⁸. Jeszcze trudniejsza była sytuacja Akademii Gustawiańskiej w Dorpacie (Tartu). Została zamknięta w 1654 roku, gdy wojska rosyjskie zajęły miasto; w latach 1656–1665 profesorowie wydziałów filozoficznego, teologii i prawa próbowali działać, posiłkując się bazą lokalową gimnazjum w Revalu (dziś: Tallinn). Uczelnia została reaktywowana (jako Academia Gustavo-Carolina) dopiero w 1690 roku, po odzyskaniu przez Szwecję kontroli nad Liwonią. Działalność akademii, zawieszona w 1697 roku z powodu dwuletniej klęski głodu, wznowiono w 1699 roku, po przenosinach do Parnawy (obecnie: Pärnu). Wydarzenia wielkiej wojny północnej spowodowały, że od 1708 roku uczelnia praktycznie zaprzestała działalności; jej ostateczna likwidacja nastąpiła dwa lata później¹⁹. Z kolei Królewska Akademia w Åbo (Turku), od otwarcia w 1640 roku, działała w zasadzie bez przerw, choć z okresowymi problemami finansowymi i organizacyjnymi, z których najpoważniejsze spowodował w 1656 roku wielki pożar miasta. Regia Academia Aboensis została czasowo zamknięta w 1713 roku w następstwie sukcesów wojsk rosyjskich w wielkiej wojnie północnej, jednak jej działalność pod szwedzkim zarządem była kontynuowana, z kilkoma przerwami, przez cały wiek XVIII²⁰. Uniwersytet w Lund, otwarty w 1667 roku po przyłączeniu Skanii do Szwecji, tak jak miasto i cały region dotkliwie odczuwał skutki szwedzko-duńskich zatargów terytorialnych. Działalność uczelni przerwałoby zdobycie Lund przez Duńczyków w 1676 roku – wznowiono ją w 1683 roku, gdy miasto znowu znalazło się w szwedzkich rękach. W 1709 roku Lund po raz kolejny znalazło się w granicach Danii, by rok później

---

¹⁸ Dirk Alvermann, „Die Verfassungsentwicklung im Rahmen der allgemeinen Geschichte zwischen 1649–1720”, w: Pohlmann-Linke, Weitzel, *Quellen*, XI–XXI.

¹⁹ Nauczanie uniwersyteckie zostanie wznowione w Dorpacie dopiero w 1802 roku, z powołaniem do życia Uniwersytetu Cesarskiego (Kaiserliche Universität Dorpat).

²⁰ W 1809 roku, wraz z włączeniem Finlandii, jako Wielkiego Księstwa, w granice Imperium Rosyjskiego uczelnia kontynuowała działalność jako Akademia Cesarska.

wrócić do Szwecji. Dopiero około 1720 roku uniwersytet wszedł w okres powolnego, lecz stabilnego rozwoju²¹.

Jak na tym tle wyglądała sytuacja szczecińskiego Pedagogium? W pierwszym dziesięcioleciu po zakończeniu wojny trzydziestoletniej, mimo złej sytuacji ekonomicznej regionu i miasta, szkoła przeżyła okres swego największego naukowego rozkwitu. Stało się tak przede wszystkim za sprawą kompetencji i zaangażowania Johanna Micraeliusa, rektora w latach 1641–1658, Heinricha Schaeviusa, prorektora oraz profesora greki i poetyki w latach 1650–1660 (prywatnie również lekarza) oraz Georga Kirsteniusa, który w latach 1646–1660 wykładał w Szczecinie medycynę. Wraz ze śmiercią Micraeliusa i Kirsteniusa oraz wyjazdem Schaeviusa do Torunia, zabrakło skutecznej przeciwwagi dla katastrofalnych wpływów czynników zewnętrznych. W wyniku zapaści ekonomicznej, pogłębionej skutkami oblężenia miasta przez wojska brandenburskie (wrzesień – listopad 1659) Pedagogium zamarło. Oficjalna likwidacja szkoły nastąpiła w 1667 roku, po czym, w 1668 roku, otwarto w jej miejscu Królewskie Gimnazjum Karolińskie. Zniszczenie kościoła NMP i przyległych doń audytoriów gimnazjalnych podczas kolejnego oblężenia miasta w 1677 roku spowodowało kilkuletnie poważne utrudnienia w pracy szkoły, włącznie z zawieszeniem zajęć dydaktycznych. Po trudnościach tych udało się wznowić działalność placówki w połowie lat osiemdziesiątych XVII wieku, nie na długo jednak: wskutek wielkiej wojny północnej i jej następstw, w 1713 roku Gimnazjum *de facto* przestało istnieć. Reaktywacja szkoły nastąpiła w 1717 roku, na mocy decyzji nowego władcy Szczecina, króla Prus Fryderyka Wilhelma I²².

Katedry medyczne i ich obsada; studenci wydziałów lekarskich

Wydział lekarski uniwersytetu w Uppsali, powołany do istnienia w 1595 roku, obsadzony po raz pierwszy w 1613 roku, a od 1624 roku składający się z dwóch katedr, w 1648 roku wszedł w tryb działania nieprzerywanego brakami kadrowymi. Stanowisko pierwszego profesora (*professor primarius*, odpowiedzialny za

---

²¹ Martin Johan Julius Weibull, *Lunds universitets historia: 1668–1868*, t. 1 (Lund: C.W.K. Gleerup, 1868), 74–88, 89–99, 150–153.

²² Martin Wehrmann, „Geschichte des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums in Stettin (1544–1894)”, w: tegoż, *Festschrift zum dreihundertfünfzigjährigen Jubiläum des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums zu Stettin* (Stettin: Herrcke & Lebeling, 1894), 52–54, 73–77, 84–88.

nauczanie z zakresu tzw. medycyny praktycznej²³) zajmowali kolejno Olof Stenius (1648–1660), Petrus Hoffvenius (1661–1682), Andreas Drossander (1683–1696) i Lars Roberg (1697–1740). Drugimi profesorami (wykładającymi głównie anatomię i botanikę) byli Johannes Franckenius (1626–1657), Olof Rudbeck Starszy (prof. nadzwyczajny od 1658 roku; profesor zwyczajny w latach 1660–1691) oraz Olof Rudbeck Młodszy (1691–1740). Liczba studentów medycyny w Uppsali była bardzo niska (nierzadko wydział miał tylko jednego lub dwóch słuchaczy) aż do czasu profesury O. Rudbecka Starszego. Od lat sześćdziesiątych XVII wieku zarówno prestiż naukowy uppsalskiego wydziału lekarskiego, jak i frekwencja studencka stale rosły.

Wydział lekarski uniwersytetu w Greifswaldzie również miał dwie katedry; przy ich obsadzeniu stosowano praktykę promowania drugich profesorów na stanowisko pierwszego profesora, gdy to wakowało z powodu śmierci zajmującego je uprzednio lekarza. Władze szwedzkie stosunkowo łatwo godziły się na otwieranie w Greifswaldzie profesur nadzwyczajnych i adiunktur (pozaetatowych, więc niezwiązanych z uposażeniem z uniwersyteckiego budżetu). Pierwszym profesorem medycyny w Greifswaldzie był Johannes Schöner (od 1625 aż do śmierci w 1656 roku), który jednak od 1637 roku mieszkał w Stralsundzie jako naczelny lekarz szwedzkiego garnizonu i nie prowadził wykładów. Ich prowadzenie przejął drugi profesor medycyny, Johann Heunius (Heune; zatrudniony w 1642 roku). Po śmierci Schönera pierwsza katedra medycyny pozostawała nieobsadzona do 1667 roku; Heuniusowi w prowadzeniu wykładów pomagali wtedy profesorowie nadzwyczajni – Fridericus Monavius (Friedrich von Monau w latach 1649–1659) oraz Nikolaus Coltzow (1657–1658). W latach 1667–1671 stanowisko pierwszego profesora należało do Heuniusa, a po jego śmierci pierwszą katedrę medycyny zajmowali Christoph Helwig Starszy (1673–1690), Johannes Gerdes (1791–1700), Kaspar Marchius (March) Młodszy (1701–1706) i Eberhard Barnstorff (1706–1714). Drugimi profesorami medycyny w Greifswaldzie byli kolejno Ch. Helwig Starszy (1667–1673), Matthias Clemasius (1674–1702), E. Barnstorff (powołany w 1702, zajmował to stanowisko w latach 1704–1706) i Christoph Helwig Młodszy (1708–1712; w latach 1705–1708 był adiunktem). Dodatkowo,

---

²³ Na większości siedemnastowiecznych uniwersytetów europejskich zajęcia z „medycyny praktycznej”, należące do obowiązków pierwszego profesora, miały charakter *stricte* teoretyczny; nauczanie medycyny opartej na bazie klinicznej rozpoczęło się w XVIII wieku, przy czym większość wydziałów lekarskich w Europie nie dysponowało klinikami aż do pierwszych dekad następnego stulecia.

w okresie 1693–1699, jako profesor nadzwyczajny działał Johann Jacob Stolterfoht²⁴. Bywały więc krótkie etapy, w których greifswaldzki wydział lekarski miał trójosobową obsadę. Co do frekwencji studenckiej, w tym czasie wykłady z medycyny miały nie więcej niż kilku słuchaczy²⁵.

Wydział lekarski dorpackiego uniwersytetu miał jedną katedrę. Do zamknięcia uczelni w 1656 roku profesorami medycyny byli w Dorpacie Johannes Raticus (organizator, pierwszy rektor i profesor medycyny założonego w 1630 roku Gimnazjum; zmarł tuż przed jego przekształceniem w uniwersytet w 1632 roku), Johann Below (w latach 1632–1642) i Sebastian Wirdig (1647–1654). W latach 1690–1694 medycynę w Dorpacie wykładał Laurentius (Lars) Micrande. Profesura medycyny pozostawała nieobsadzona do 1699 roku, gdy z Åbo sprowadzony został Laurentius (Lars) Braun, który prowadził wykłady do zawieszenia działalności Akademii, z przerwą w latach 1703–1704. Liczba studentów medycyny była w Dorpacie tak niska, że prof. Below był zmuszony zapraszać na wykłady z anatomii i botaniki słuchaczy pozostałych wydziałów²⁶.

Również wydział lekarski w Åbo miał jedną katedrę. Zajmowali ją kolejno Erik Achrelius (w latach 1640–1670), Elias Tillandz (1670–1692), Lars Braun (1693–1698), Nils Wallerius (1699–1704) i Petrus (Per) Hielm (1705–1713). Przed inauguracją profesury Tillandza jedna z katedr wydziału filozoficznego była przeznaczona dla profesora „fizyki i botaniki”. Stanowisko to zajmowali kolejno Georg Alanus (w latach 1640–1648), Abraham Thauvonius (1649–1659) i Anders Thuronius (1660–1665); tylko drugi z nich rzeczywiście prowadził zajęcia z botaniki, nie jest jednak jasne, czy była to botanika lekarska²⁷. Powodem dodania botaniki do zakresu zajęć dydaktycznych jednego z członków wydziału filozoficznego mógł być fakt, że profesor Achrelius nie wypełniał spoczywających

---

²⁴ Stanowiska i daty zgodnie z informacjami podanymi przez Christopa Helwiga Młodszeo (zob. Thümmel, *Geschichte*); po roku też Günter Ewert, Ralf Ewert, *Hochschulmedizin in Greifswald von der Universitätsgründung (1456) bis zum Universitätskrankenhaus (1859)* (Berlin: Pro Business, 2013), 31–33.

²⁵ Zdarzało się, że zajęcia zapowiedziane w programie wykładów na dany rok nie odbywały się z braku chętnych słuchaczy. Tak było np. z „ćwiczeniami z embriologii w ośmiu częściach”, zaproponowanych w roku akademickim 1698/1699 przez J.J. Stolterfohta. Thümmel, *Geschichte*, 170–171.

²⁶ Rein, *Professors*, 311.

²⁷ Informacje biograficzne o poszczególnych profesorach medycyny z Åbo (Turku): Arno Forsius, *Ihmisiä lääketieteen historiassa*, dostęp 30.04.2020, <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/haklaaih.html>.

na nim obowiązków profesorskich i w okresie jego trzydziestoletniego zatrudnienia w Akademii wykłady z medycyny praktycznie się nie odbywały²⁸.

Wydział lekarski w Lund w pierwszym okresie działania uniwersytetu miał dwie katedry (w projekcie statutów uczelni zaplanowano ambitnie aż trzy profesury: medycyny praktycznej; fizyki, anatomii i botaniki oraz „profesurę honorową”, dla której zarezerwowano drugie miejsce w hierarchii wydziału – po profesorze medycyny praktycznej²⁹). W latach 1667–1676 pierwszym profesorem był Christoph Rostius. Stanowisko profesora anatomii i botaniki powierzono w 1667 roku Nicolausowi (Nilsowi) Wichmandowi. Po jego śmierci w marcu 1668 roku nominację profesorską otrzymał Erasmus Sack (po nobilitacji w 1688 roku – Sackensköld), który jednak przybył do Lund i rozpoczął wykłady dopiero w 1672 roku; kontynuował je do zamknięcia uniwersytetu cztery lata później. W latach 1669–1672 wykłady z anatomii i botaniki prowadził Christian Fossius, jedyny w historii wydziału „profesor honorowy”. Po reaktywacji uniwersytetu w 1683 roku wydział lekarski miał jedną katedrę, którą zajmowali kolejno Sack (do śmierci w 1697 roku), Frederick Below (1697–1705) i Johan Jacob Döbelius (1710–1743)³⁰.

W Szczecinie w latach 1647–1713 katedra medycyny była obsadzona z dwiema kilkuletnimi przerwami. Pierwsza z nich, po śmierci Georga Kirsteniusa w 1660 roku, miała związek z zapaścią Pedagogium w tym czasie i zakończyła się w 1668 roku wraz z powołaniem do życia Gimnazjum Karolińskiego. Drugą, w latach 1709–1713, spowodowały wydarzenia wielkiej wojny północnej i ustanie szwedzkiej władzy w Szczecinie, z czym bezpośredni związek miał wyjazd z miasta ostatniego nominowanego przez Szwedów profesora medycyny. W latach 1668–1695 katedrę medycyny zajmował Johannes Zander, po jego śmierci, również dożywotnio, zasiadał na niej Christoph Lembke (1696–1704), a po nim – Carl Friedrich Luther (oficjalnie zatrudniony w latach 1705–1711). Pełnienie obowiązków profesora medycyny w Gimnazjum Karolińskim zostało włączone do zakresu zadań spoczywających na naczelnym lekarzu Pomorza (będącym jednocześnie przewodniczącym szczecińskiego *Collegium Medicum*). Tym samym za

²⁸ Fagerlund, Tigerstedt, *Åbo universitets lärdomshistoria*, 13–15.

²⁹ Paul Gabriel Ahnfelt, *Lunds universitets historia*, t. 1 (Stockholm: L.J. Hierta, 1859), 77.

³⁰ Weibull, *Lunds universitetets historia*, 132–134.

pracę dydaktyczną profesorom medycyny, jako jedynym z grona pedagogicznego, nie przysługiwało wynagrodzenie pieniężne z budżetu szkoły³¹.

Infrastruktura wydziałów lekarskich – ogrody botaniczne i teatry anatomiczne

W XVII wieku uniwersyteckie studia lekarskie ciągle jeszcze miały wybitnie teoretyczny charakter i niewiele było uczelni dysponujących pomieszczeniami przeznaczonymi do przeprowadzania demonstracji i badań anatomicznych oraz ogrodami botanicznymi. Rzut oka na infrastrukturę wydziałów lekarskich szwedzkiej sieci akademickiej pozwala łatwo zauważyć, w jak uprzywilejowanej pozycji znalazł się uniwersytet w Uppsali, gdy rozpoczął w nim działalność Olof Rudbeck Starszy. Ciesząc się zaufaniem i poparciem kolejnych kanclerzy nadzorujących i zatwierdzających finanse uczelni z nadania władzy królewskiej, uczony ten założył w Uppsali (1655 r.) pierwszy na ziemiach szwedzkich ogród botaniczny (na parceli należącej do teściowej, wykładając znaczne sumy z własnej kieszeni – dotacje z budżetu państwa, aczkolwiek przyznane na ten cel, nie były wystarczające). Pierwszy *Catalogus horti academici uppsalensis*, wydany w 1658 roku, zawierał 1052 pozycje taksonomiczne; w trzecim (ostatnim wydanym przez Rudbecka Starszego, z 1685 r.) znajdujemy nazwy 1873 roślin – większość z nich została wprowadzona do uppsalskiego ogrodu dzięki osobistym staraniom i wydatkom założyciela³². Ogród był miejscem intensywnych studiów botanicznych i inspiracją ambitnego projektu wydawniczego –zaplanowanego na dwanaście tomów zbioru akwarelowych portretów „wszystkich znanych roślin”, w którego realizację zaangażowani zostali studenci i dzieci profesora. Niestety, ogród położony w samym środku miasta uległ zniszczeniu w katastrofalnym pożarze Uppsali (1702 r.), w którym spłonął również dom Rudbecka wraz z prywatnym księgozbiorem naukowym i całym nakładem pierwszego tomu wspomnianego

---

³¹ Z przechowywanego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali pokwitowania z 1648 r. wynika, że roczne wynagrodzenie Georga Kirsteniusa wynosiło 200 guldenów (a więc było równe zarobkom rektora Pedagogium). Uppsala University Library, Erik Wallers autograf-samling, sygn. Waller Ms se-01589, dostęp 30.04.2020, <https://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewerokujsf?dsId=ATTACHMENT-0001&pid=alvin-record:19043>.

³² Karin Martinsson, Svengunnar Ryman, „Floristiska fragment från Olof Rudbecks tid”, *Svensk Botanisk Tidskrift* 3–4 (2014): 132–166; informacje o zawartości katalogów ogrodu akademickiego zob. s. 133.

projektu, *Campus Elysiis*³³. Sam Rudbeck Starszy zmarł kilka miesięcy po tym traumatycznym wydarzeniu. Uppsalski ogród akademicki odzyskał wielkość dopiero z nastaniem profesury Linneusza w 1741 roku; trzeba podkreślić, że dzięki wielkiemu poprzednikowi Carl von Linné miał dobrze przygotowany grunt pod budowę światowego prestiżu szwedzkiego przyrodoznawstwa. Wróćmy jednak do zasług O. Rudbecka Starszego dla flagowej uczelni Korony Szwedzkiej. W 1662 roku, na szczytowej kondygnacji głównego budynku uniwersyteckiego, tzw. Gustawianum, wybudowano teatr anatomiczny. Projekt architektoniczny wykonał sam Rudbeck, on też osobiście nadzorował jego realizację³⁴ – obiekt ten można podziwiać do dziś. W całej Europie było zaledwie kilka sal do badań anatomicznych urządzonych z porównywalnym rozmachem; wszystkie znajdowały się w czołowych ośrodkach studiów medycznych cywilizacji zachodniej, jak Padwa czy Lejda. Dodajmy jeszcze, że w 1708 roku uppsalski wydział lekarski zyskał *nosocomium academicum*, gdzie planowano prowadzić zajęcia kliniczne. Plany te na dobre zaczęto realizować dopiero w połowie XVIII wieku, co nie zmienia faktu, że Uppsala była jednym z pierwszych uniwersytetów europejskich dysponujących załączkiem kliniki³⁵. Żadna z pozostałych omawianych tu placówek nie posiadała podobnej infrastruktury.

Zajęcia z botaniki lekarskiej w Greifswaldzie, Dorpacie, Åbo i Lund odbywały się głównie w formie wycieczek z demonstracją roślin leczniczych *in situ*. W Åbo niewielki ogród próbował zorganizować w 1678 roku E. Tillandz, jednak wysiłki te zostały całkowicie zaprzepaszczone wkrótce po jego śmierci³⁶; z planów budowy ogrodu w Lund, podjętych w 1690 roku, nic konkretnego nie wyniknęło³⁷. Sytuacja uległa radykalnej zmianie dopiero w połowie XVIII wieku, gdy,

---

³³ Pozostałych jedenaście foliów, uważanych za bezpowrotnie utracone w pożarze, zostało odnalezionych w 1878 r. Dzisiaj znajdują się one w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali. *Blomboken II–XII*, dostęp 30.04.2020, <http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A104167&dswid=-5270><http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A104167&dswid=-5270>. Zob. także Karin Martinsson, Svengunnar Ryman, *Blomboken: bilder ur Olof Rudbecks stora botaniska verk* (Stockholm: Prisma, 2008).

³⁴ O Rudbecku Starszym jako architekcie i inżynierze w kontekście budowy teatru anatomicznego: Per Dahl, *Svensk ingenjörskonst under stormaktstiden: Olof Rudbecks tekniska undervisning och praktiska verksamhet* (Uppsala: Uppsala Universitet, 1995), 124–132.

³⁵ Henry Johansson, „Uppsala University Hospital 300 Years – a Survey of the Surgical Development”, *Uppsala Journal of Medical Sciences* 114 (2009), 1: 2–11.

³⁶ „Elias Tillandz”, w: *Finlands Minnesvärde Män*, red. Matthias Akiander, t. 1 (Helsingfors: Frenckell, 1853), 161–171; informacja o ogrodzie Tillandza zob. tamże, 163.

³⁷ Pierwsze kroki ku zorganizowaniu ogrodu na potrzeby wykładów z botaniki lekarskiej podjął Döbelius w 1710 roku, jednak w 1749 roku nie było już śladu po efektach jego starań. Axel Törje, *De botaniska institutionerna vid Lunds universitet* (Lund: Gleerup, 1968), 8–10.

pod niewątpliwym wpływem Linneusza i za sprawą jego uczniów, działać zaczęły ogrody akademickie w Åbo (Pehr Kalm i Johan Leche, 1757)³⁸, Lund (Eric Gustaf Lidbeck, 1756)³⁹ i Greifswaldzie (Samuel Gustav Wilke, 1763)⁴⁰. W Dorpacie ogród botaniczny otwarto po raz pierwszy w 1803 roku⁴¹. Z powyższego wynika, że Szczecin był drugim po Uppsali ośrodkiem naukowym Korony Szwedzkiej, w którym działał ogród botaniczny z prawdziwego zdarzenia. Został otwarty w 1672 roku dzięki staraniom i nakładom finansowym J. Zandera. Zachował się wydany z tej okazji katalog⁴², z którego wynika że szczecińskie *viridarium*, chociaż znacznie mniej bogate w roślinność niż uppsalski odpowiednik, było urządzone według tego samego wzorca, którym dwadzieścia lat wcześniej posłużył się Olof Rudbeck Starszy (z infrastrukturą umożliwiającą hodowlę roślin ciepłolubnych oraz równą reprezentacją roślin leczniczych, użytkowych, ozdobnych i/lub rzadkich). Niestety, szczeciński ogród został doszczętnie zniszczony podczas oblężenia miasta w 1677 roku. Próby odbudowy (podejmowane kilkakrotnie przez Zandera i jego następców) nie przywróciły mu pierwotnego blasku; w 1733 roku zarząd Gimnazjum zdecydował o sprzedaży ogrodowej parceli⁴³.

Nie tylko żadna z uczelni poza Uppsalą nie dysponowała w omawianym okresie teatrem anatomicznym, ale i nauczanie anatomii ludzkiej na bazie sekcji zwłok odbywało się znacznie rzadziej, niż przewidywały to statuty uniwersyteckie nakazujące przeprowadzanie takich pokazów co najmniej raz w roku. Przeshkodą, poza brakiem odpowiednich warunków lokalowych, był także niewystarczający dostęp do materiału sekcyjnego i, przede wszystkim, znaczny opór opinii publicznej oraz pozamedycznego środowiska akademickiego. Stosunkowo najwięcej publicznych sekcji zwłok wykonano w omawianym okresie w Greifswaldzie. Pierwszą (a drugą w całej historii uczelni, po demonstracji z 1624 roku przeprowadzonej przez Johannesa Sturma) wykonał w 1677 roku Ch. Helwig Starszy,

---

³⁸ Teija Alanko, *Cloister, manor and botanic gardens in medieval and early modern Finland and Sweden – an archaeobotanical approach to garden history* (Helsinki: Helsingin Yliopisto, 2017), 14, dostęp 30.04.2020, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/177559>.

³⁹ Cajsa Sjöberg, „Eric Gustaf Lidbeck, nyttan och nature”, *Lychnos* (2007): 237–249, dostęp 30.04.2020, <https://lychnosblog.files.wordpress.com/2017/04/2007-33.pdf>.

⁴⁰ Kosegarten, *Geschichte*, t. 1, 296–267.

⁴¹ Moritz Willkomm, *Der botanische Garten der Kaiserlichen Universität Dorpat* (Dorpat: C. Mattiesen, 1873), 1–3.

⁴² Johann Zander, *Primitiae viridarii medici Stetinensis* (Sedini: Michael Höpfner, 1672).

⁴³ Martin Wehrmann, „Ein botanischer Garten in Stettin”, *Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthum* (1892): 100–103; Nieznanowska, *Szyfowe prace*, 81–83.

kolejna miała miejsce w 1691 roku i została przeprowadzona przez J. Gerdesa⁴⁴. Następną zamierzał zademonstrować E. Barnstorff w marcu 1706 roku, jednak mimo kosztów poniesionych przez profesora (postawienie w *auditorium medicum* prowizorycznego teatru anatomicznego; wydruk zaproszeń) sekcja nie doszła do skutku z powodu „gwałtownych protestów ciała akademickiego”⁴⁵. Trzy lata później Ch. Helwig Młodszy zmuszony był ograniczyć demonstrację ludzkiej anatomii do trwającej dwa dni sekcji „prawej ręki odrąbanej pewnemu rzezimieszkowi”⁴⁶ – innego materiału nie mógł zdobyć. W Dorpacie nie było sali anatomicznej i nie odbyła się ani jedna publiczna sekcja zwłok (pierwsza miała miejsce w 1803 roku; teatr anatomiczny został oddany do użytku w 1805 roku)⁴⁷. W Åbo pierwsza demonstracja anatomiczna na ludzkich zwłokach została przeprowadzona przez Tillandza w 1688 roku, w prowizorycznym teatrze anatomicznym postawionym w tym celu w większym z dwóch audytoriów uczelni; drugą – i ostatnią w omawianym okresie – przeprowadził w 1709 roku P. Hielm⁴⁸. Z kolei w Lund jedyna demonstracja ludzkiej anatomii na zwłokach odbyła się w 1699 roku; stały teatr anatomiczny został tam wybudowany w drugiej połowie lat trzydziestych XVIII wieku⁴⁹.

W Szczecinie pod szwedzkim zarządem nie było sali anatomicznej, mimo że regulamin Gimnazjum Karolińskiego z 1668 roku i reces z 1703 roku nakazywały jej urządzenie. J. Zander próbował w pierwszych latach pracy przeprowadzić co najmniej jedną sekcję zwłok, niestety, napotkał niemożliwe do pokonania

---

⁴⁴ Carl August Sigmund Schultze, *Die anatomischen Sammlungen und das neue Anatomie-Gebäude zu Greifswald* (Greifswald: F. Otte, 1856), 7; 11–12.

⁴⁵ Naocznym świadkiem tych wydarzeń był Ch. Helwig Młodszy. Thümmel, *Geschichte*, 168–169.

⁴⁶ Tamże, 192–193.

⁴⁷ Kaarin Rein, „Medizin und Theologie in Dorpat (Tartu) im 17. Jahrhundert”, w: *Reformatio Baltica: Kulturwirkungen der Reformation in den Metropolen des Ostseeraums*, red. Heinrich Assel, Johann Anselm Steiger, Axel E. Walter (Berlin–Boston: De Gruyter, 2018), 671. Zob. też „Anatomie”, w: *Die Kaiserliche Universität Dorpat. Denkschrift zu ihrer fünfundzwanzigsten Feuer des zwölften Decembers*, Universitas Dorpatensis (Dorpat, 1827), 30–31.

⁴⁸ Akiander, *Finlands Minnesvärde*, 161–171; informacje o demonstracji anatomicznej zob. tamże, 168; Arno Forsius, *Petrus Hielm (1670–1716) – lääketieten professori*, dostęp: 30.04.2020, <http://www.saunalahhti.fi/arnoldus/hielm.html>.

⁴⁹ Hans Hugold von Schwerin, *Lundagårdshuset – dess byggnadshistoria* (Lund, 1935), 31–33. Plan teatru anatomicznego z 1740 roku zob. Joakim Thomasson, *Kungshuset. En byggnadsarkeologisk utredning med förslag till problembaserad dokumentation* (Lund: Lund University, 2002), 17, dostęp: 30.04.2020, <https://portal.research.lu.se/ws/files/5792289/2338587.pdf>.

problemy natury administracyjno-organizacyjnej⁵⁰. Wiemy jednak, że publiczną demonstrację ludzkiej anatomii na zwłokach udało się wykonać w Szczecinie w 1655 roku – przeprowadził ją H. Schaeuius⁵¹. Sala anatomiczna powstała w 1713 roku, w pomieszczeniu sąsiadującym z biblioteką Gimnazjum.

Dysputy i dysertacje

Statuty omawianych placówek zobowiązywały wszystkich zatrudnionych wykładowców do corocznego przygotowywania i przeprowadzania publicznych dysput z udziałem studentów. Profesorowie medycyny nie mogli wypełniać tego obowiązku literalnie, gdyż często nie mieli kogo przygotować do roli respondentów⁵². Stąd liczba oracji i dysput przeprowadzonych w omawianym okresie na poszczególnych wydziałach lekarskich była znacznie niższa od podobnych prac ogłaszanych na pozostałych wydziałach. W Uppsali odbyło się 27 dysput publicznych z udziałem studentów, w tym i te, w których respondentami byli O. Rudbeck Starszy⁵³, O. Rudbeck Młodszy⁵⁴ i późniejszy profesor medycyny w Dorpacie, L. Micrander⁵⁵. O. Stenius zorganizował jedną dysputę, P. Hoffvenius – cztery, A. Drossander – dziesięć, zaś L. Roberg – pięć (w okresie tutaj omawianym). Po trzy dysputy nadzorowali Rudbeckowie, z których młodszy pozostał aktywny na tym polu również po 1713 roku. Trzeba jednak podkreślić, że w omawianym

---

⁵⁰ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Fundacja NMP w Szczecinie, sygn. 1494, Johann Zander, *Unvorgreifliche Erinnerungen über das Studium Medicum bey dem Königl. Gymnasio*, k. 4–5.

⁵¹ Wehrmann, *Geschichte*, 68.

⁵² W omawianym okresie dysputacje akademickie miały charakter zgoła odmienny od dzisiejszych obron prac dyplomowych (magisterskich czy doktorskich). Autorem tez, które były poddawane publicznej dyspacie był zazwyczaj profesor przewodniczący wydarzeniu (*Praeses*), zaś student tezy owe recytował, odpowiadając następnie na pytania zadane przez przewodniczącego lub innych uczestników – stąd miano respondenta (*Respondens*). To on też ponosił koszty wydania dysputy drukiem. W rzadkich przypadkach, gdy respondent był również autorem przedstawianych tez, fakt ten był podkreślany w tytule wydawnictwa (*Autor et Respondens*).

⁵³ Olof Stenius (praes.), Olof Rudbeck (resp.), *Disputatio anatomica de circulatio sanguinis (Arosiae: Eucharius Lauringerus, 1652)*.

⁵⁴ Andreas Drossander (praes.), Olof Rudbeck [Mł.] (autor et resp.), *Propagatio plantarum botanico-physica* (Upsalae: Henricus Curio, 1686).

⁵⁵ Petrus Hoffvenius (praes.), Laurentius Micrander (resp.), *Dissertatio medica de spiritu seu calido corporis humani* (Upsalae: Henricus Curio, 1679). Co ciekawe, Micrander wrócił do Uppsali kilka lat po ustąpieniu z katedry medycyny w Dorpacie, by uczestniczyć w jeszcze jednej dyspacie jako respondent (był wtedy fizykiem miejskim w Sztokholmie): Laurentius Roberg (praes.), Laurentius Micrander (autor et resp.), *Dissertatio medica selectiora inventa anatomica eorundemque in medicina usum breviter exhibens* (Upsalae: typis Keyserianis, 1700).

okresie w Uppsali tylko jeden raz odbyła się promocja doktorska – w 1681 roku tytuł doktora medycyny uzyskał Johan Rothman. Zarówno tryb nadania mu tytułu (decyzją kanclerza uniwersytetu, bez konieczności przedstawienia dysertacji), jak i fakt że mimo rosnącej liczby studentów w Uppsali nie odbywały się obrony doktoratów z medycyny, wynikały z ostrego sporu kompetencyjnego toczącego się między uniwersytetem a *Collegium Medicum* w Sztokholmie⁵⁶. W Greifswaldzie podobne spory nie miały miejsca, a miejscowy uniwersytet miał wręcz opinię „fabryki dyplomów”. W omawianym okresie odbyło się tam 31 promocji na doktora medycyny (jeden tytuł był honorowy, przyznany bez obrony dysertacji)⁵⁷, a także dwanaście dysput z udziałem studentów (dwie zostały napisane przez samych respondentów⁵⁸).

Pozostałe uczelnie nie miały tak obfitego dorobku w tym względzie. W Dorpacie i Åbo nie było promocji doktorskich; w Lund odbyła się jedna, w grudniu 1689 (tytuł otrzymał Matthias Neumann, na podstawie dysputy przedstawionej dwa lata wcześniej)⁵⁹. Co do dysput z udziałem studentów, stosunkowo najwięcej przeprowadzono w Lund w drugim okresie działania uniwersytetu – poza wspomnianą już dysputą Neumanna odbyło się ich osiem (siedem pod przewodem J. F. Belowa w latach 1700–1706, ostatnia pod przewodem Döbeliusa w 1711 roku). Sześć dotyczyło raczej zagadnień z fizyki niż medycyny *sensu stricto* (np. natura i recepcja barw i zapachów; budowa i zasady działania barometru Toricellego)⁶⁰. W Dorpacie, włącznie z okresem działania gimnazjum, odbyły się cztery dysputy publiczne z medycyny – jedna pod przewodem J. Raicusa (1631; pierwsze tego

---

⁵⁶ Bo S. Lindberg, *Den första doktorsdisputationen i medicin i Uppsala – och Sverige*, *Uppsala Medicinhistoriska Förening* (2016): 123–134, dostęp: 30.04.2020, http://files.webb.uu.se/uploader/247/Medhist_arsbok_%202016.pdf.

⁵⁷ Thümmel, *Geschichte*, 134–219. Helwig Młodszy posługuje się terminami „licencjat” i „doktorat” jako równoważnymi, często stosując je zamiennie (oba tytuły uprawniały do prowadzenia praktyki lekarskiej; drugi odnosił się szczególnie do prawa do nauczania medycyny). Honorowy doktorat (u Helwiga: licencjat) otrzymał, najprawdopodobniej zaocznie, Johann von Rautenfeldt, lekarz przyboczny feldmarszałka szwedzkich sił zbrojnych, Carla Gustava Wrangla, w kwietniu 1649 roku.

⁵⁸ Johannes Heunius (praes.), Conrad Schusler (autor et resp.), *De calculo renum et vesicae* (Gryphiswaldiae: Jeger, 1649); Christoph Helwig [St.] (praes.), Samuel Starck (autor et resp.), *Disputatio physico-medica de calido innato* (Gryphiswaldiae: Doischerus, 1671).

⁵⁹ Erasmus Sack (praes.), Matthaues Neumann (resp.), *Disputatio medica inauguralis de hydrope ascite* (Londini Scanorum: David Kempe, 1687). Informacja o dacie promocji doktorskiej: „Sack, Erasmus”, w: *Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige svenska män*, t. 3 (Uppsala, 1847), 263.

⁶⁰ Weibull, *Lunds*, 143–145.

rodzaju wydarzenie w Dorpacie)⁶¹, dwie pod kierunkiem S. Wirdiga (1648 i 1651; autorem drugiej był respondent)⁶², oraz jedna pod przewodnictwem L. Micrander (1691)⁶³. W Åbo przeprowadzono trzy publiczne dysputy: dwie pod przewodnictwem E. Tillandza (1673 i 1692; w drugiej zawarte zostało – po raz pierwszy w historii – fińskie nazewnictwo anatomiczne)⁶⁴ i jedną pod przewodem L. Brauna (1695)⁶⁵. Sądząc z tytułu dysputy przygotowanej przez Brauna, zamierzał przeprowadzić ich więcej, jednak planu tego nie udało mu się zrealizować ani w Åbo, ani w Dorpacie.

W Szczecinie, w omawianym okresie, przeprowadzono dziewięć publicznych dysput medycznych – sześć pod przewodem G. Kirsteniusa (trzy wydane drukiem w latach 1649 i 1651⁶⁶; trzy znane nam jedynie z tytułów zachowanych

---

⁶¹ Johannes Raicus (praes.), Petrus Turdinus (resp.), *Disputatio physico-medica votiva εις ιερόμα surgenti iam Dorpati novo collegio regio* (Rigae: Gehrard Schröder, 1631).

⁶² Sebastian Wirdig (praes.), Andreas Arvidi (resp.), *Disputatio medica de natura et constitutione medicinae* (Dorpat: J. Vogelius, 1648); Sebastian Wirdig (praes.), Olaus N. Oestenius (autor et resp.), *Disputatio medica de dysenteria* (Dorpat: J. Vogelius, 1651). Oestenius otrzymał licencjat z medycyny w Helmstedt w 1657 roku; był później fizykiem miejskim w Göteborgu.

⁶³ Laurentius Micrander (praes.), Johann Salbom (resp.), *Dissertatio medica, exhibens spiritus humani pathologiam* (Dorpat: J. Brendeken, 1691). Zwraca uwagę podobieństwo tematu tej pracy i dysputy, w której Micrander wziął udział w Uppsali jako student zob. przypis 56.

⁶⁴ Elias Tillandz (praes.), Johannes H. Aschlinus (resp.), *Disputatio medica isagogicen comprehendens* (Aboe, 1673); Elias Tillandz (praes.), Henrik Hasselqvist (resp.), *Οστέολογία, sive Dissertatio medica de ossibus humanis* (Aboe, 1692). Trzon dysertacji anatomicznej stanowi opis budowy ludzkiego szkieletu sporządzony na podstawie preparatu osteologicznego wykonanego przez Tillandza po sekcji zwłok przeprowadzonej w 1688 roku, wraz z wyjaśnieniem jak taki preparat przygotować.

⁶⁵ Laurentius Braun (praes.), Daniel Stecksenius (resp.), *Disputationum medicarum prima, medicinae praecognita leviter delineans* (Aboe: Johann Laurentius Wall, 1695).

⁶⁶ Georg Kirstenius (praes.), Johannes Buntebardt (resp.), *Disputationum anatomicarum prima continens theses & quaestiones de natura & constitutione Anatomiae, deq. principijs corporis humani illustriores* (Stetini: Georg Goetschius, 1649); Georg Kirstenius (praes.), Jacob Saurius (resp.), *Exercitationum Phyto-Philologicarum ex Sacris prima, de Dudaim et Manna Israelitarum* (Stetini: Georg Goetschius, 1651); Georg Kirstenius (praes.), Jacob Ludovici (resp.), *Exercitationum Phyto-Philologicarum ex Sacris secunda, de Colocynthide prophetica et Cocco* (Stetini: Georg Goetschius, 1651).

w sprawozdaniach z działalności Pedagogium z lat 1649–50⁶⁷), jedną za profesury Ch. Lembke⁶⁸ i dwie pod przewodnictwem C. Luthra⁶⁹.

Aktywność naukowa profesorów medycyny

Uważa się, że poza Uppsalą żaden z dyskutowanych tu wydziałów lekarskich nie był w XVII wieku miejscem istotnych postępów naukowych⁷⁰. Opinia ta jest zbyt surowa. Co prawda w Greifswaldzie profesorowie medycyny rzeczywiście zdawali się skupiać wyłącznie na realizacji zadań *stricte* dydaktycznych, działalności wynikającej z okresowego pełnienia funkcji dziekana / rektora, obowiązków urzędowych związanych z fizykatem miejskim i własnych praktykach zawodowych, Lund zaś pozostawało w cieniu Uppsali oraz konfliktów terytorialnych między Szwecją i Danią. W każdej z pozostałych placówek znajdujemy jednak co najmniej jednego profesora medycyny, który zapisał się w historii danego regionu jako pionier badań przyrodniczych włączający nowe miejsca do sieci europejskiej cyrkulacji wiedzy. Niewątpliwie i w tej kategorii prymat wiedzy uniwersytet w Uppsali. Lekarzem odpowiedzialnym za awans tej uczelni do europejskiej czołówki ośrodków prowadzących badania przyrodnicze był Olof Rudbeck Starszy. Wyżej wspomniano już o infrastrukturze naukowej, jaką uczony ten zapewnił swojemu uniwersytetowi, wydanych przezeń katalogach roślin dokumentujących rozrastanie się akademickiego ogrodu botanicznego i *Campus Elysii*, projekcie kontynuowanym przez jego dzieci (O. Rudbecka Młodszego i dwie córki) oraz uczniów. Do tych osiągnięć trzeba koniecznie dodać odkrycie układu limfatycznego, od którego Rudbeck Starszy rozpoczął swoją

---

⁶⁷ Georg Kirstenius (praes.), Caspar Voigth (resp.), „Disputatio de natura et constitutione medicinae”, w: *Exercitationum Publicarum in Illustri Paedagogio Stetinensi [...] Delineatio* (dalej: EPD), semester letni 1649; Georg Kirstenius (praes.), Johannes Buntebardt (resp.), „Disputatio de subjecto, fine et divisione medicinae”, w: EPD, semester zimowy 1649/50; Georg Kirstenius (praes.), Nicolaus Milovius, „Disputatio de natura rerum naturalium, et in specio de Elementis ac Principiis Chymicis”, w: EPD, semester zimowy 1649/50. Zwraca uwagę zbieżność tematyki pierwszej wymienionej tu dysputy z tą przeprowadzoną pod przewodem S. Wirdiga w Dopracie w 1648 roku (por. przypis 60).

⁶⁸ Christian Lembke (praes.), Christian Heinrich Schmidt (resp.), *Theses anatomicae de sanguine* (Sedini: G. Dahl, [1703]).

⁶⁹ Carl Friedrich Luther (praes.), Johannes Christoph Jetz, [*De Fonte soterio Kenzensi*] *dissertatio prior, qua phaenomena in examine fontis observata recensentur* (Sedini: typis Gabrielis Dalii, [1706]); Carl Friedrich Luther (praes.), Otto Bernhard Luther (resp.), [*De Fonte soterio Kenzensi*] *dissertatio posterior, qua medicae fontis virtutes recensentur* (Stettin, [1709]).

⁷⁰ Zob. np. Kallinen, *Lectures*, 111.

naukową karierę jeszcze jako student medycyny⁷¹ oraz „Atlantyde”, erudycyjne dzieło łączące m.in. elementy literaturo-, kulturo-, i językoznawstwa, które odegrało ważną rolę w procesie budowania szwedzkiej tożsamości narodowej⁷². Choćby skrótowe przedstawienie zasług O. Rudbecka Starszego dla innych dziedzin szwedzkiej nauki i gospodarki – od matematyki i astronomii przez geodezję i kartografię aż po inżynierię wojskową i cywilną – znacznie przekracza ramy niniejszej pracy. Z kolei lekarze, którzy w XVII wieku zasiadali na uniwersyteckich katedrach w Dorpacie i Åbo, byli zazwyczaj jedynymi przedstawicielami zachodniej medycyny akademickiej obecnymi w tych miastach i ich okolicach. Nic dziwnego, że znajdujemy wśród nich postaci uznawane dzisiaj za pionierów tak medycyny, jak i nauk przyrodniczych Estonii i Finlandii. Za ojca estońskiej balneologii słusznie uważa się L. Micrandra, którego badania nad właściwościami chemicznymi i leczniczymi żelazisto-siarczanymi wód mineralnych z dwóch źródeł w Koorküllä koło Helme, przeprowadzone w sierpniu 1691 roku, były pierwszymi tego typu pracami nie tylko w Estonii, ale w krajach bałtyckich w ogóle⁷³. Z kolei E. Tillandza z Åbo powszechnie uznaje się za pioniera nie tylko fińskiej anatomii (w związku z przeprowadzoną przezeń demonstracją ludzkiej anatomii na zwłokach oraz dysputą osteologiczną będącą najstarszym zachowanym źródłem fińskiego nazewnictwa anatomicznego), lecz także – a nawet przede wszystkim – fińskiej botaniki. W 1673 roku wydał on katalog botaniczny (dziesięć lat później opublikowany powtórnie w wersji rozszerzonej i ilustrowanej), który tym różnił się od podobnych pozycji z innych ośrodków, że omawiał przede wszystkim właściwości lecznicze roślin możliwych do zaobserwowania *in situ*

⁷¹ Olof Rudbeck [St.], *Nova exercitatio anatomica exhibens ductus hepaticos aquosos et vasa glandularum serosa, cui accessere aliae ejusdem observationes anatomicae* (Arosiae: E. Lauringaeus, 1653). Zob. też Raphael Suy, Sarah Thomis, Inge Fourneau, „The discovery of the lymphatics in the seventeenth century”, *Acta Chirurgica Belgica* 116 (2016), 4: 260–266, 5: 329–335, 6: 390–397; 117 (2017), 4: 270–278.

⁷² Olof Rudbeck [St.], *Atlant eller Manheim, dedan Japhets afkomne de förnämste Keyserlige oc Kungelige Slechter ut till hela werlden henne att styra utgängne drösa och desse erstersöliande Folck utogade* [...], (Upsalae: Henricus Curio, 1677, 1679, 1698). O okolicznościach powstania, recepcji i znaczeniu „Atlantydy”, zob. David King, *Finding Atlantis. A true Story of Genius, Madness and an Extraordinary Quest for a Lost World* (New York: Broadway Books, 2005); Stephan Michael Schröder, „Schweden als Herkunftsland antiker Kulturolo Olof Rudbecks ‚Atlant eller Manheim‘ (‚Atlantica sive Manheim‘), 1679–1702” w: *Lesbarkeiten: Antikrezeption zwischen Barock und Aufklärung*, red. Dietrich Boschung, Erich Kleinschmidt (Würzburg: Königshausen & Neumann, 2010), 61–82.

⁷³ Niestety, wyniki tych prac znane są tylko z wtórnych przekazów. Karl Siilivask, *History of Tartu University, 1632–1982* (Tallinn: Periodika, 1985), 63–68; Helmut Piirimäe, *Ülikoolilinn Pärnu. Pärnu – the University Town* (Tartu: Tartu Ülikool, 1999), 62–97.

podczas wycieczek (*herbationes*) stanowiących podstawową formę nauczania botaniki – jest to pierwsze wczesnonowożytne źródło dokumentujące natywną roślinność Finlandii wraz z lokalnymi nazwami⁷⁴.

Jak w tym kontekście prezentuje się Szczecin? Jak już wspomniano, powstały tu ogród botaniczny wraz z katalogiem (Zander, 1673), i publikacje prezentujące badania właściwości wód mineralnych (źródło w Kenz koło Barth; dysputacje pod przewodnictwem Luthra, 1706 i 1709). Dodajmy, że właściwości źródła w Kenz badał również poprzednik Luthra, Ch. Lembke⁷⁵. Wyniki jego obserwacji znamy z publikacji wydanej w 1719 roku, a więc pośmiertnie (być może był to przedruk jakiejś wcześniejszej, niezachowanej edycji)⁷⁶, jednak z zamieszczonego tam wstępu wynika, że Lembke prowadził badania wkrótce po Georgu Dethardingu (opublikował swoje wyniki w 1690 roku)⁷⁷, ale przed greifswaldzkim profesorem J. Gerdesem (1699)⁷⁸. I dla botaniki, i dla wodolecznictwa na Pomorzu wspomniane prace miały pionierski charakter. Ważny był również *Zarys anatomii człowieka* konrektora Schaeviusa; odegrał on istotną rolę w rozwoju niemieckiego nazewnictwa anatomicznego⁷⁹. Najważniejsze znaczenie naukowe miała jednak działalność G. Kirsteniusa. Po pierwsze, uczestniczył on w transferze

⁷⁴ Elias Tillandz, *Catalogus plantarum tam in excultis quam incultis locis prope Aboam superiori aetate nasci observatarum* (Aboe: Johann Laurentius Wall, 1673); tenże, *Icones novae in usum selectae et catalogo plantarum promiscue appensae* (Aboe: Johann Laurentius Wall, 1683). Zob. też Kurt Wein, *Elias Tillandz's "Catalogus plantarum" (1683) im Lichte seiner Zeit erklärt und gewürdigt: ein Beitrag zur Geschichte der Floristik und zur Geschichte der Botanik in Finnland* (Helsinki: Finnisches Literatur-Gesellschaft, 1930).

⁷⁵ Poza Lembkiem i Luthrem, właściwości źródła w Kenz badał również pierwszy szczeciński profesor medycyny mianowany przez władze pruskie, Sigismund August Pfeiffer, *Gründliche Vorstellung der pommerischen Glückseeligkeit in dem gedoppelten Wasser-Schatze, derer Gesund-Brunnen zu Barth und Kentz und von derselben Natur und Eigenschafft* (Stralsund: Schilndler, 1722).

⁷⁶ Christian Lembke, *Kurzer Bericht von Kentzer Gesundbrunnen* (Stralsund, 1719). Lembke najprawdopodobniej badał źródła w Kenz w okresie, z którego nie posiadamy żadnych źródeł na temat jego życia, tj. między obroną doktoratu (Greifswald, 1682) a objęciem profesury w Szczecinie (1705); na stronie tytułowej powyższej publikacji znajduje się informacja, że był on „swego czasu lekarzem ordynującym rycerstwa rugiańskiego”.

⁷⁷ Georg Detharding, *Discursus von Gesundbrunnen zu Kenz* (Güstrow, 1690).

⁷⁸ Johann Gerdes, *Kenza-Crene, das ist: Beschreibung [...] des Gesundbrunnens zu Kenz* (Alten Stettin, 1699).

⁷⁹ Heinrich Schaevius, *Anatomischer Abriss [...] der ganzen menschlichen Körper* (Alten Stettin: G. Götzken, 1653). Pozycja ta była później wielokrotnie wznawiana jako aneks do wydanej w Bazylei *Practica der Wundarznei* Felixa Wurtza. Na Schaeviusa jako współtwórcę niemieckiej nomenklatury anatomicznej wskazał Joseph Hyrtl, *Die alten deutschen Kunstworte der Anatomie* (Wien: W. Braumüller, 1884), XV.

zachodniej wiedzy medycznej na Pomorze, czego najdobitniejszym przykładem było zaprezentowanie w Szczecinie założeń pracy Harveya o krążeniu krwi w semestrze zimowym 1650/1651, a więc dwa lata wcześniej, niż zrobił to w Uppsali Rudbeck Starszy⁸⁰ – trzeba pamiętać, że dysputę z udziałem Rudbecka uważa się za dowód stosunkowo wczesnej recepcji idei cyrkulacji krwi w Skandynawii⁸¹. Jeszcze ważniejsza była *Phyto-Philologia ex Sacris*, którą Kirstenius wykladał od 1651 roku według własnej, oryginalnej metody łączącej elementy teologii, filozofii oraz językoznawstwa i studiów translatorskich z botaniką i farmakognozą. W dwóch dysputach, które były owocem tych wykładów nie znajdziemy typowych dla epoki erudycyjnych odniesień do literatury tematu, bo jej jeszcze nie było – Kirstenius był prekursorem tego typu badań⁸². Zyskawszy znaczną popularność w drugiej połowie stulecia, odegrały one ważną rolę w formowaniu wzajemnych relacji – trwających aż do czasów Darwina – między teologią protestancką i przyrodoznawstwem. Tropem wyznaczonym przez szczecińskiego badacza podążyli m.in. profesorowie medycyny z uniwersytetów Korony Szwedzkiej, O. Rudbeck Młodszy w Uppsali⁸³ i Ch. Helwig Młodszy w Greifswaldzie⁸⁴.

Podsumowanie

Z przedstawionego powyżej porównania wynika, że jedynym uniwersyteckim wydziałem lekarskim Korony Szwedzkiej, z którym działalność szczecińskich profesorów medycyny nie wytrzymuje porównania, była Uppsala – trzeba podkreślić, że ten sam wniosek jest prawdziwy dla każdego z pozostałych wydziałów lekarskich omówionej powyżej sieci. Greifswald miał nad Szczecinem wyraźną przewagę tylko w tym względzie, że był popularną destynacją dla lekarzy pragnących uzyskać promocje doktorskie. Nowym wydziałom lekarskim w Dorpacie, Åbo i Lund gimnazjalna katedra medycyny w Szczecinie bez trudu

---

⁸⁰ Kirstenius rozpoczął demonstracje eksperymentów dowodzących krążenia krwi w semestrze letnim 1650 roku *Elenchus Operarum Publicarum in Illustri Paedagogio Stetinensi, Anno [...] 1650 & 51, per semestre spatium hibernum*: „[...] Et sicuti nuper coepit in visceribus vitalibus motum cordis & sanguinis demonstrare [...]”. W sprawie demonstracji Rudbecka, zob. przypis 51.

⁸¹ Sven-Göran Fransson, „Olof Rudbeck”, *Clinical Cardiology* 20 (1997), 11: 974–976.

⁸² Nieznanowska, *Szyfowe prace*, 79.

⁸³ Olof Rudbeck [Mł.] (praes.), Andreas Holtzbohm, *Disputatio medico-botanica de mandragora* (Upsaliae, 1702).

⁸⁴ Christoph Helwig [Mł.] (praes.), Erich Gottlieb von Seelen (resp.), *Specimen pharmacologiae sacrae de antimonio, cicuta et pisce magno Tobiae s. siluro: ex tribus naturae regnis desumptum* (Gryphiswaldiae: Daniel Benjamin Starck, 1708).

dotrzymywała kroku zarówno pod względem infrastruktury, jak i jakości pracy dydaktycznej i naukowej wykładowców; w tej ostatniej kategorii znaleźć można obszary, w których je wyprzedzała. Brakuje badań ukazujących działalność poszczególnych ośrodków nauczania medycyny w szerszym kontekście, chociażby samej Korony Szwedzkiej. Studia takie są ze wszech miar warte podjęcia, a szczecińskie Pedagogium / Królewskie Gimnazjum Karolińskie koniecznie powinno być w nich ujęte.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Państwowe w Szczecinie. Fundacja NMP w Szczecinie, sygn. 1494, 4–5.

Archiwalia wydane drukiem

Annerstedt, Claes, red. *Uppsala universitets historia: Bihang 2, Handlingar 1655–1694*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1910.

Annerstedt, Claes, red. *Uppsala universitets historia: Bihang 3, Handlingar 1695–1749*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1912.

Granier, Herman, Herman v. Petersdorff, red. *Universität Greifswald. Aus der Originalhandschrift. Zweiter Band (1646–1700) nebst Personen-, Orts-, Sach-, und Wortregister. T. 2: Aeltere Universitäts-Matrikeln*, red. Ernst Friedlander Leipzig: S. Hirzel 1894.

Pohlmann-Linke, Marco, Sabine-Maria Weitzel, oprac. *Die schwedische Großmacht bis zum Ende des Großen nordischen Krieges. T. 2: Quellen zur Verfassungsgeschichte der Universität Greifswald*, red. Dirk Alverman, Karl-Heinz Spieß. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2012.

Schrevelius, Henrik, red. *Lunds akademis constitutioner, med. öfversättning, anmärkingar och samling af sådane till efterlefnad gällande förfatningar och stadgaroko* Lund: C.F. Berling, 1832.

Tering, Arvo, red. *Tartu Ülikooli (Academia Gustaviana) senati protokollid 1637–1644*. T. 2. Tartu: Taru Riiklik Ülikool, 1994.

Tering, Arvo, red. *Album Academicum der Universität Dorpat (Tartu) 1632–1710*. Tallinn: Valgus, 1984.

Tering, Arvo, red. *Tartu Ülikooli (Academia Gustaviana) senati protokollid 1632–34*. T. 1. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, 1978.

Thümmel, Hans Georg. tłum. i red. *Geschichte der medizinischen Fakultät Greifswald von 1456 bis 1713 von Christoph Helvig d. J. und das Dekanatsbuch der medizinischen Fakultät von 1714 bis 1823*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2002.

Vasar, Juhan, red. *Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. I, Academia Gustaviana: a) ürikuid ja dokumente*. Tartu: Üliõpilaskonna Kirjastus, 1932.

Archiwalia zdigitalizowane

Digitales Archiv. Universität Greifswald. Dostęp 30.04.2020. <https://www.uni-greifswald.de/universitaet/einrichtungen/archiv/bestaende/digitales-archiv/>.

Uppsala University Library. *Blomboken II–XII*. Dostęp 30.04.2020. <http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A104167&dswid=-5270>.

Uppsala University Library. *Erik Wallers autografsamling*, sygn. Waller Ms se-01589. Dostęp 30.04.2020. <https://www.alvin-portal.org/alvin/imageViewerokujsf?dsId=-ATTACHMENT-0001&pid=alvin-record:19043>.

Ylioppilasmatrikeli 1640–1852. Helsingin Yliopisto. Dostęp 30.04.2020. <https://ylioppilasmatrikeli.helsinki.fi/>.

Źródła drukowane

Braun, Laurentius (praes.), Daniel Stecksenius (resp.). *Disputationum medicarum prima, medicinae praecognita leviter delineans*. Aboe: Johann Laurentius Wall, 1595.

Detharding, Georg. *Discursus von Gesundbrunnen zu Kenz*. Güstrow, 1690.

Drossander, Andreas (praes.), Olof Rudbeck [Młodszy] (autor et resp.). *Propagatio plantarum botanico-physica*. Upsalae: Henricus Curio, 1686.

Elenchus lectionum, quas, Deo Duce, professores in Regiâ Gothorum Academiâ Carolinâ studiosae juventuti publice & privatim proponere decreverunt. Londini Scannorum: V. Haberegger, 1671.

Gerdes, Johann. *Kenza-Crene, das ist: Beschreibung [...] des Gesundbrunnens zu Kenz*. Alten Stettin, 1699.

Helwig, Christoph [Młodszy] (praes.), Erich Gottlieb von Seelen (resp.). *Specimen pharmacologiae sacrae de antimonio, cicuta et pisce magno Tobiae s. siluro: ex tribus naturae regnis desumptum*. Gryphiswaldiae: Daniel Benjamin Starck, 1708.

Helwig, Christoph [Starszy] (praes.), Samuel Starck (autor et resp.). *Disputatio physico-medica de calido innato*. Gryphiswaldiae: Doischerus, 1671.

Heunius, Johannes (praes.), Conrad Schusler (autor et resp.). *De calculo renum et vesicae*. Gryphiswaldiae: Jeger, 1649.

Hoffvenius, Petrus (praes.), Laurentius Micrande (resp.). *Dissertatio medica de spiritu seu calido corporis humani*. Upsalae: Henricus Curio, 1679.

Kirstenius, Georg (praes.), Jacob Ludovici (resp.). *Exercitationum Phyto-Philologicarum ex Sacris secunda, de Colocynthide prophetica et Cocco*. Stetini: Georg Goetschius, 1651.

Kirstenius, Georg (praes.), Jacob saurius (resp.) *Exercitationum Phyto-Philologicarum ex Sacris prima, de Dudaim et Manna israelitarum*. Stetini: Georg Goetschius, 1651.

- Kirstenius, Georg (praes.), Johannes Buntebarth (resp.). *Disputationum anatomicarum prima continens theses & quaestiones de natura & constitutione Anatomiae, deq. principiis corporis humani illustriores*. Stetini: Georg Goetschius, 1649.
- Lembke, Christian (praes.), Christian Heinrich Schmidt (resp.). *Theses anatomicae de sanguine*. Sedini: Gabriel Dahl, [1703].
- Lembke, Christian. *Kurzer Bericht von kentzer Gesundbrunnen*. Stralsund, 1719.
- Luther, Carl Friedrich (praes.), Johannes Christoph Jetz (resp.). [*De Fonte soterio Kenzensi*] *dissertation prior, qua phaenomena in examine fontis observata recensenturoku* Sedini: typid Gabriellis Dalii, [1706].
- Luther, Carl Friedrich (praes.), Otto Bernhard Luther (resp.). [*De Fonte soterio Kenzensi*] *dissertation posterior, qua medicae fontis virtutes recensenturoku* [Stettin, 1709].
- Micraelius, Johann. *Exercitationum Publicarum in Illustri Paedagogio Stetinensi [...] Delineatio* [1641–1658]. Dostęp 30.04.2020. <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/17675/edition/39611#structure>.
- Micrander, Laurentius (praes.), Johann Salbom (resp.). *Dissertatio medica, exhibens spiritus humani pathologiam*. Dorpat: J. Brendeken, 1691.
- Pfeiffer, Sigismund August. *Gründliche Vorstellung der pommerschen Glückseeligkeit in dem gedoppelten Wasser-Schatze, derer Gesund-Brunnen zu Barth und Kentz und von derselben Natur und Eigenschafft*. Stralsund: Schindler, 1722.
- Raicus, Johannes (praes.), Petrus Turdinus (resp.). *Disputatio physico-medica votiva εις ιέρωμα surgenti iam Dorpati novo collegio regio*. Rigae: Gerhard Schröder, 1631.
- Roberg, Laurentius (praes.), Laurentius Micrander (autor et resp.). *Dissertatio medica selectiora inventa anatomica eorundemque in medicina usum breviter exhibens*. Upsalae: typis Keyserianis, 1700.
- Rudbeck, Olof [Młodszy] (praes.), Andreas Holtzbom (resp.). *Disputatio medico-botanica de mandragora*. Upsaliae, 1702.
- Rudbeck, Olof [Starszy]. *Atländ eller manheim, dedan Japhets afkomne de förnämste Keyserlige oc Kungelige Slechter ut till hela werlden henne att styra utgängne drösa och desse erstsöliande Folck utogade [...]*. Upsalae: Henricus Curio 1679, 1698.
- Rudbeck, Olof [Starszy]. *Nova exercitatio anatomica exhibens ductus hepaticos aquosos et vasa glandularum serosa, cui accessere aliae ejusdem observationes anatomicae*. Arosiae: E. Lauringus, 1653.
- Sack, Erasmus (praes.), Matthaeus Neumann (resp.). *Disputatio medica inauguralis de hydrope ascite*. Londini Scanorum: David Kempe, 1678.
- Schaeuius, Heinrich. *Anatomischer Abriss [...] der gantzen menschlichen Körperoku* Alten Stettin: G. Götzken, 1653.
- Stenius, Olof (praes.), Olof Rudbeck [Starszy] (autor et resp.). *Disputatio anatomica de circulatio sanguinis*. Arosiae: Eucharius Lautringus, 1652.
- Tillandz, Elias (praes.), Henrik Hasselqvist (resp.). *Οστεολογία, sive Dissertatio medica de ossibus humanis*. Aboe, 1692.

- Tillandz, Elias (praes.), Johannes H. Aschlinus (resp.). *Disputatio medica isagogicen comprehendens*. Aboe, 1673.
- Tillandz, Elias. *Catalogus plantarum tam in exsultis quam incultis locis prope Aboam superiori aestate nasci observatarum*. Aboe: Johann Laurentius Wall, 1673.
- Tillandz, Elias. *Icones novae in usum selectae et catalogo plantarum promiscue appensae*. Aboe: Johann Laurentius Wall, 1683.
- Wirdig, Sebastian (praes.), Andreas Arvidi (resp.). *Disputatio medica de natura et constitutione medicinae*. Dorpat: J. Vogelius, 1648.
- Wirdig, Sebastian (praes.), Olaus N. Ostenius (autor et resp.). *Disputatio medica de dysenteria*. Dorpat: J. Vogelius, 1651.
- Zander, Johann. *Primitiae viridarii medici Stetinensis*. Sedini: Michael Höpfner, 1672.

Opracowania

- Ahnfelt, Paul Gabriel. *Lunds universitets historia*. T. 1. Stockholm: L.J. Hierta, 1859.
- Åkerman, Susanna. „Paracelsianism in Sweden”. W: *Western Esotericism in Scandinavia*, red. Henrik Bogdan, Olav Hammer, 425–430. Leiden–Boston: Brill, 2016.
- Akiander, Matthias, red. *Finlands Minnesvärde Män*. T. 1. Helsingfors: Frecknell, 1853.
- Alanko, Teija. *Cloister, manor, and botanic gardens in medieval and early modern Finland and Sweden – an archaeobotanical approach to garden history*. Helsinki: Helsingin Yliopisto, 2017. Dostęp 20.04.2020. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/177559>.
- Alvermann, Dirk. „Die Verfassungsentwicklung im Rahmen der allgemeinen Geschichte zwischen 1649–1720”. W: *Die schwedische Großmacht bis zum Ende des Großen nordischen Krieges*, oprac. Marco Pohlmann-Linke, Sabine-Maria Weitzel, XI–XXI. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2012.
- Annerstedt, Claes. *Uppsala universitets historia. D. I, 1477–1654, Universitets öden*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1877.
- Annerstedt, Claes. *Uppsala universitets historia. D. II, 1655–1718, Universitets öden*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1908.
- Annerstedt, Claes. *Uppsala universitets historia. D. III–1, 1719–1792, Universitets öden*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1913.
- Annerstedt, Claes. *Uppsala universitets historia. D. III–2, 1719–1792, Universitets organisation och verksamhet*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1914.
- Åsberg, Kerstin Hulter, Krister Östlund. *Medicin och Farmaci 400 år vid Uppsala universitet: föreläsningar vid Medicinska och Farmaceutiska fakulteternas högtidlighållande av tillsättningen av Johannes Chesnecopherus på den första professuren 1613*. Uppsala: Uppsala Universitet, 2014.
- Bergmann, Johan. *Universitet i Dorpat under svenska tiden Gustav II Adolfs sista kulturskapelse: ett bidrag till belysning av stormaktstidens kultursträvanden*. Uppsala–Stockholm: Almquist & Wikseli, 1932.

- Borysowska, Agnieszka. *Kultura książki w dawnym Szczecinie (XVII–XVIII w.). Studia z pogranicza bibliologii i literaturoznawstwa*. Szczecin: Książnica Pomorska, 2018.
- Dahl, Per. *Svensk ingenjörskonst under stormaktstiden: Olof Rudbecks tekniska undervisning och praktiska verksamhet*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1995.
- Ewert, Günter, Ralf Ewert. *Hochschulmedizin in Greifswald von der Universitätsgründung (1456) bis zum Universitätskrankenhaus (1859)*. Berlin: Pro Business, 2013.
- Fagerlund, Lars Wilhelm, Tigerstedt. *Åbo universitets lärdomshistoria: 1: Medicinens stadium vid Åbo universitet*. Helsingfors: Tidnings- & Tryckeri-aktiebolagets Tryckeri, 1890.
- Forsius, Arno. *Ihmisiä lääketieteen historiassa*. Dostęp 30.04.2020. <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/haklaaih.html>.
- Fransson, Sven-Göran. „Olof Rudbeck”. *Clinical Cardiologu* 20 (1997), 11: 974–976.
- Hjelt, Otto Eduard August. *Åbo universitets lärdomshistoria: 6, Naturalhistoriens stadium vid Åbo universitet*. Helsingfors: Tidnings- & Tryckeri-aktiebolagets Tryckeri, 1896.
- Hyrthl, Joseph. *Die alten deutschen Kunstworte der Anatomie*. Wien: W. Braumüller, 1884.
- Inno, Karl. *Tartu University in Estonia during the Swedish Rule (1632–1710)*. Stockholm: Vaba eesti, 1972.
- Johansson, Henry. „Uppsala University Hospital 300 Years – a Survey of the Surgical Development”. *Uppsala Journal of Medical Sciences* 114 (2009), 1:2–11.
- Kallinen, Maija. „Lectures and Practices. The Variety of Mathematical and Mechanical teaching at the University of Upsala in the 17th Century”. W: *Universities and Science in the Early Modern Period*, red. Mordechai Feingold, Victor Navarro-Brotons, 111–125. Dordrecht: Springer, 2006.
- Kallinen, Maija. *Change and Stability. Natural Philosophy at the University of Turku, 1640–1713*. Helsinki: Societas Historica Finlandiae, 1995.
- King, David. *Finding Atlantis. A True Story of Genius, Madness and an Extraordinary Quest for a Lost World*. New York: Broadway Books, 2005.
- Klinge, Matti. *Helsingin yliopisto 1640–1990. 1. osa: Kuninkaallinen Turun Akademia 1640–1828*. Helsingissä: Kustannusosakeyhtiö Otava, 1987.
- Kock, Wolfram. „Medical Education in Scandinavia since 1600”. W: *The History of Medical Education*, red. Charles Donald O’Malley, 263–302. Los Angeles: University of California Press, 1970.
- Kosegarten, Johann Gottfried Ludwig. *Geschichte der Universität Greifswald mit urkundlichen Beilagen*. T. 1. Greifswald: Koch, 1857.
- Lindberg, Bo S. „Den första doktorsdisputationen i medicin i Uppsala – och Sverige”. *Uppsala Medicinhistoriska Förening* (2016): 123–134. Dostęp 30.04.2020. http://files.webb.uu.se/uploader/247/Medhist_arsbok_%202016.pdf.
- Lindroth, Sten. *Uppsala Universitet 1477–1977*. Uppsala: Uppsala Universitet, 1976.

- Mansikka, Tomas. „Paracelsianism in Finland”. W: *Western Esotericism in Scandinavia*, red. Henrik Bogdan, Olav Hammer, 410–416. Leiden-Boston: Brill, 2016.
- Martinsson, Karin, Svengunnar Ryman. „Floristiska fragment från Olof Rudbecks tid”. *Svensk Botanisk Tidskrift* 3–4 (2014): 132–166.
- Martinsson, Karin, Svengunnar Ryman. *Blomboken: bilder ur Olof Rudbecks stora botaniska verk*. Stockholm: Prisma, 2008.
- Nieznanowska, Joanna. „Syzyfowe prace. 175 lat starań profesorów medycyny Pedagogium Książęcego / Gimnazjum Karolińskiego / Królewskiego Gimnazjum Akademickiego o powstanie w Szczecinie uniwersyteckiego wydziału lekarskiego”. W: *Od Pedagogium Książęcego do Gimnazjum Mariackiego. Z dziejów szkolnictwa półwyzszego w Szczecinie do początków XIX w. Studia i materiały*, red. Agnieszka Borysowska, 73–90. Szczecin: Książnica Pomorska, 2018.
- Petukhov, Evgenij V. *Imperatorskij Jur'evskij, byvshij Derptsckij Universitet za sto let ego sushchestvovanieja (1802–1902)*. T. 1. Jur'ev, 1902. T. 2. St. Peterburg, 1906.
- Piirimäe, Helmut, red. *Tartu Ülikooli ajalugu 1632–1982*. T. 1. Tallinn: Eesti raamat, 1982.
- Piirimäe, Helmut. *Ülikoolilinn Pärnu. Pärnu – the University Town*. Tartu: Tartu Ülikool, 1999.
- Piirimäe, Pärtel. „Early Modern Academic Writings and Intellectual History: Methods and Perspectives of Research”. *Ajalooline Ajakiri* 3–4 (2010): 247–262.
- Rauch, Georg von. *Die Universität Dorpat und das Eindringen der frühen Aufklärung in Livland*. Essen: Essener Verlangsanstalt, 1943.
- Rein, Kaarin. „Medizin und Theologie in Dorpat (Tartu) im 17. Jahrhundert”. W: *Reformatio Baltica: Kulturwirkungen der Reformation in den Metropolen des Ostseeraums*, red. Heinrich Assel, Johann Anselm Steiger, Axel E. Walter, 669–680. Berlin–Boston: De Gruyter, 2018.
- Rein, Kaarina. „Professors of Medicine and Medical Works at Gymnasium Dorpatense and Academia Gustaviana”. *Ajalooline Ajakiri* 3–4 (2010): 297–321.
- Rein, Kaarina. „Tartu as the Eastern Outpost of European Medicine in the First Half of the 17th Century”. *Acta Baltica historiae et Philosophiae Scientiarum* 1 (2014): 37–52.
- Rein, Kaarina. *Arstiteadus rootsiaegses Tartu gümnaasiums ja ülikoolis aastatel 1630–1656. Meditsiinialased disputatsioonid ja oratsioonid ning nende autorid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011.
- Rosén, Jerker. *Lunds universitets historia I. 1668–1709*. Lund: Lund Universitet, 1968.
- Schröder, Stephan Michael. „Schweden als Herkunftsland antiker Kulturoku Olof Rudbecks ‚Atlantica sive Manheim‘ (‚Atlantica sive Manheim‘), 1679–1702”. W: *Lesbarkeiten: Antikrezeption zwischen barock und Aufklärung*, red. Dietrich Boschung, Erich Kleinschmidt, 61–82. Würzburg: Königshausen & Neumann, 2010.
- Schultze, Carl August Sigmund. *Die anatomischen Sammlungen und das neue Anatomie-Gebäude zu Greifswald*. Greifswald: F. Otte, 1856.

- Schwerin, Hans Hugold von. *Lundagårdshuset – dess byggnadshistoria*. Lund, 1935.
- Siilivask, Karl. *History of Tartu University, 1632–1982*. Tallinn: Perioodika, 1985.
- Sjöberg, Cajsa. „Eric Gustaf Lidbeck, nyttan och nature”. *Lychnos* (2007): 237–249. Dostęp 30.04.2020. <https://lychnosblog.files.wordpress.com/2017/04/2007-33.pdf>.
- Suy, Raphael, Sara Thomis, Inge Fourneau. „The Discovery of the Lymphatics in the Seventeenth Century”. *Acta Chirurgica Belgica* 116 (2016), 4: 260–266, 5: 329–335, 6: 390–397; 117 (2017), 4: 270–278.
- Thomasson, Joakim. *Kungshuset. En byggnadsarkeologisk utredning med förslag till problembaserad documentation*. Lund: Lund Universiy, 2002. Dostęp 30.04.2020. <https://portal.research.lu.se/portal/files/5792289/2338587.pdf>.
- Törje, Axel. *De botaniska institutionerna vid Lunds universitet*. Lund: Gleerup, 1968.
- Universitas Dorpatensis. *Die Kaiserliche Universität Dorpat. Denkschrift zu ihrer fünfundzwanzigsten Feuer des zwölften Decembers*. Dorpat, 1827.
- Wehrmann, Martin. „Ein botanischer Garten in Stettin”. *Monatsblätter der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumm* (1892): 100–103.
- Wehrmann, Martin. „Geschichte des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums in Stettin (1544–1894)”. W: *Festschrift zum dreihundertfünfzigjährigen Jubiläum des Königlichen Marienstifts-Gymnasiums zu Stettin*. Stettin: Herrcke & Lebeling, 1894.
- Weibull, Martin Johan Julius. *Lunds universitets historia: 1668–1868*. T. 1. Lund: C.W.K. Gleerup, 1868.
- Wein, Kurt. *Elias Tillandz's „Catalogus plantarum”(1683) im Lichte seiner Zeit erklärt und gewürdigt: ein Beitrag zur Geschichte der Floristik und zur Geschichte der Botanik in Finnland*. Helsinki: Finnisches Literatur-Gesellschaft, 1930.
- Willkomm, Moritz. *Der botanische Garten der Kaiserlichen Universität Dorpat*. Dorpat: C. Mattiesen, 1873.

ABSTRAKT

Celem artykułu było scharakteryzowanie kształcenia medycznego prowadzonego w siedemnastowiecznym Szczecinie, w kontekście szwedzkiej sieci akademickiej z tego okresu, obejmującej pięć uczelni z wydziałami lekarskimi (Uppsala, Dorpat/Tartu, Åbo/Turku, Greifswald, Lund). Analizie porównawczej poddane zostały: liczba i ciągłość obsadzenia katedr medycyny, dostępność i jakość infrastruktury wykorzystywanej w dydaktyce i badaniach naukowych prowadzonych przez profesorów medycyny, liczba i tematyka dysput i dysertacji medycznych przeprowadzanych z udziałem studentów oraz aktywność naukowa profesorów medycyny z poszczególnych ośrodków. Jedynym analizowanym ośrodkiem, któremu gimnazjalna katedra medycyny w Szczecinie nie mogła dorównać w żadnym z analizowanych aspektów, był wydział lekarski w Uppsali. Najistotniejszą różnicą między Szczecinem i Greifswaldem było to, że greifswaldzki

wydział lekarski posiadał uprawnienia do nadawania tytułów doktorskich. Natomiast nowym ośrodkom, założonym w omawianym okresie (Dorpat, Åbo, Lund), Szczecin nie tylko dotrzymywał kroku, ale dzięki zaangażowaniu i aktywności działających tu profesorów, niejednokrotnie je wyprzedzał.

**THE PLACE OF THE SZCZECIN PRINCELY PEDAGOGIUM /
ROYAL CAROLINGIAN GYMNASIUM IN THE SWEDISH SYSTEM
OF MEDICAL EDUCATION IN 1646–1713**

ABSTRACT

The purpose of the present study is to describe the medical education provided in the 17th century Szczecin in the context of the Swedish academic network of the time, comprising five universities with the medical faculties (Uppsala, Dorpat/Tartu, Åbo/Turku, Greifswald, Lund). Subject to comparative analysis were: the number and continuity of the personnel of the chairs of medicine, the availability and quality of the infrastructure used in didactics and the scientific research carried out by the professors of medicine, the number and topics of the medical discussions and dissertations presented with the participation of students, and the scientific activity of the professors of medicine from various centres. One of the analyzed centres with which the Gymnasium chair of medicine couldn't be on a par in neither of the analyzed aspects was the faculty of medicine in Uppsala. The most significant difference between Szczecin and Greifswald was the Greifswald faculty's of medicine right to grant the Ph.D. degree. However, Szczecin could not only equal with the new centres, established in the discussed period (Dorpat, Åbo, Lund), but often surpassed them thanks to the commitment and activity of the professors working there.